

Ünnepi Férfiú

írta IGNÁCZ RÓZSA

5.

Szent László 1950–51-ben

Egy diák tudatában

– *Ki volt Szent László?* – kérdeztem 1951-ben tizenöt éves fiamtól. A fiú dédapjáig történelemtudós és tanár-ősök terhelik a családot. E tantárgyból kitűnőnek lenni: családi hagyomány. Kortársaihoz viszonyítva – szánalmasan szomorú eredmény, mint részben kiderül később – fölényesen „tud” a gyerek. Azonban csak a tanárai által sugallt materialista szemléleten belül lát összefüggéseket, önálló elképzelései még nincsenek. Nem üt őseire, iskolán kívül történelmet nem olvas, nem tanul rendszeresen, csak ha véletlenül hozzájut valamihez. Gyanakodva hallgatja (s lehetőleg oda sem figyel), ha másfajta történelemlátásról volna szó, mint az, amit tanítanak ma. Történelem és politika: gyanús rokonok szemében. Ezek iránti szunnyadó képességeit mintha tudatos védekezéssel nem akarná kibontani. Mint aki már az anyaméhben kiütéseket szerzett az ellentétes szemléletek szüntelen, s oly kábának tetsző ütközésétől, ő is, mint kortársainak jó része, titkos vitacsömörrel született, és bele kellett nőnie egy olyan világba, mely az előre kitervelt és kitűzött célt feltétlen elérendő, megrendezett és tudatosított vitákkal, mondvacsinált dialektikával nevel. Undorát zenével gyógyítja. S a történelmet és gyanús rokonait, a halandzsa-tudományokat gyors felfogóképességgel, mérlegelés nélkül teszi magáévá, s recitálja, ha erre felszólítják.

– *Ki volt Szent László?* – Némi gondolkodás után ezt felelte: – Első Árpád-házi Lászlót gondolod? Szentségéről tankönyveink nem tesznek említést. Hogy a hajdan szentnek is nevezett László az elsővel azonos, ezt egy, szintén hajdani, katolikus elemi iskolai harmadosztályos tankönyvből gyanítom. Emlékszel, hogy tízéves koromban, szegénységünknek idáig legsötétebb napjaiban vidéken, Gyomán nyaraltam, akkor még módos parasztismerősöknél. Papp Zsiga bácsi kertjében, a kis, félreeső fabódében csodálatos egészségügyi papirosok voltak. Egy pergament keménységű Ószövetség részletein kívül temérdek félig használt, régi tankönyv. Idilli helyecske volt ez. Virágzó fák vették körül, a bódé födelén futó tökököt érlelt a nap, s a házikóban is dongók döngöcséltek. Ebben a dongózenében olvastam néhány pillanatig az elhasználásra ítélt, s éppen soron lévő lapokat. Szent László fűvéről, Szent László pénzéről, a Tordai hasadékról volt benne szó, de a lap alját már leszakította valaki. Most, hogy gondolkozom felőle: eszembe jut, hogy mint úgynevezett szenttel francia tanárnőm lakásán is találkozom vele, ők a XIV. századból való Szent László fej-ereklyetartónak elég jó másolatát tartják díszként lakásukon. Aztán kezd eszembe jutni még egy-két dolog, most, hogy erre gondolni kényszerítesz, – egyszer, mikor beteg voltam, képeskönyvet adtál nézegetni; Gerevich, – azt hiszem, ő állította össze, Magyarország művészettörténeti emlékeit az Árpád-korban. Ebben több öreg oltár fényképe látható, – Szent Lászlóra például most, haloványan kezdek emlékezni; a leányrablóval festették meg, ugyebár? Ószintén akarok felelni – ne ne vess ki –, kérdezett szentedet emlékezetem óta egy kórházzal kapcsolatban hallottam legtöbbet emlegetni.

Kiskoromban gyakran rettegtél attól, hogy vörhenyyel a Szent László fertőző-kórházba kerülök. Ma csak László kórháznak nevezik; hallottam, mikor a házmaster néni ott fekvő kislánya után telefonon érdeklődött. A régi telefonkönyvben volt még Szent László gimnázium is... Többet nevezett László szentségéről nem tudnék hirtelen és készületlenül mondani. Magyar történelmet úgy, ahogy te elképzeled és emlegeted, mi egyáltalán nem tanulunk, de hiszen te meg – annyszor mesélted –, te egyáltalán nem

Ezzel a részlettel befejezzük az író nő még kiadatlan esszé-regényének közlését.

tanultál magyar történelmet Erdélyben, mert akkor is Romániához tartozott... Azért tudsz talán mást a történelemtől, mint a tankönyvek... Ha parancsolod, idehozom történelemkönyvemet. Ebben a materialista történelemszemlélet alapjai vannak lefektetve, gondolom, eléggé alsó fokon. Négyen írták, nem azért mondom, hogy bosszantsalak, anyám, de te, aki annyira megveted az „írói kollektív munkát”, el sem tudod képzelni, milyen személytelen egy könyv.

A labdarúgó képzeletében

Harminckét éves, 1937-ben érettségizett, az egyetemre csak belekóstolt. Szívesen atletizált. S pár év alatt meggyőződött róla, hogy a hivatásos sportférfiúság nem megvetendő foglalkozás a politikai földrengések korában.

Anatole France regényéből, *Az istenek szomjaznak*-ból az derül ki, hogy a francia forradalmat azok az eléggé jellemtelen kispolgári, élvágyó nők élték át sértetlenül, akik még csak hivatásos kurtizánok sem voltak, hanem egyszerűen szerettek szeretni, s jó érzékkel, őszintén azt szerették, aki éppen hatalmon volt, vagy hatalomra volt törendő. Nos, úgy tetszik, a huszadik század forradalmait a kis kaliberű szakember vészeli át a legsimábban és legsikeresebben, belőle van a legtöbb és mindig szükség van rá. Egyes hivatási ágak kimagasló személyiségeivel már más a helyzet, azoknak politikailag is vizsgáznok kellett a múltban, s esetleg bűnhődniök a jelenben. A mi centercsatárunk nem volt annyira híres játékos a közelmúltban, hogy ne szerepelhetett volna a következő időkben is. Viszont használható, jó játékos volt mindig. A sport a jelenkornak kedves vesszőparipája. Pali – nevezhetjük akár így is – mindössze annyi megrázkódtatást élt át, hogy azelőtt Budapest székesfőváros Ferencváros nevű kerületéről elnevezett, igen népszerű, „Fradí”-nak becézett csapatban rúgott, míg most a Honvéd nevű csapatban centercsatár. Érettségi óta jóformán semmi irodalmat nem olvasott. Történelmet is csak napilapokból. A kötelező olvasmányokból annak idején eljutott a *Falu jegyzőjé*-nek első fejezete 8. oldaláig, a többit „kivonatolva” közölték vele osztálytársai, a fejemberék. A fejemberékhez képest Pali nyak-ember. Homloka a koponyája kerületével együtt néhány milliméterrel vékonyabb, mint a nyaka. Némi horpadása is lehet ott, ahol szőke, göndör haja, alacsony homlokából egyszerre előugorva, mint a súrolókefe cirokja, sűrűn sorakozik. A labda mindenestre szereti ezt a kefével benőtt horpadást, Pali, a sportújságok közlése szerint: „fején a labdával biztosan rohan a cél felé, mielőtt pompás fejesét beadná.” Izmos nyakán vékony aranyláncot visel, kis elefántocskával: feleségétől kapta, még völegénykorában. Szeret keresztretjvényt fejteni, ildomos családi életet él, két kisgyermek apja. A labdarúgó pályát azonban némi beletörődéssel és megalkuvással választotta élethivatásának, mert öttusabajnok szeretett volna lenni. Ez a lemondás úgy kívánt kárpoztatást, hogy Pali érdeklődni kezdett a sporttudományok iránt, s amit nem művelhetett, arról másképp szerzett értesülést és tudást.

Sportújságot, szakközleményt szorgalmasan böngész, legjobban élőszóából szeret értesülni olimpiászok történetéről, rekordokról, sportkarrierekről, és ezért olyanokhoz vonzódik, akik ezekről a dolgokról tudnak és szeretnek is mesélni. Magánhasználatra van egy kis motorbiciklije, de nem versenyezhet vele soha. Kötelességének tartja megnézni a sporthíradókat. Lapos homloka és alacsony termete némileg emlékeztet a neandervölgyi ember rekonstrukciójának fényképére. Jóindulatú, szeret nevetni és sokat enne válogatás nélkül, ha nem kellene a kondíciójára vigyáznia. Érti, hogy sportembernek már öregedő, s ez olykor elgondolkoztatja. Négyéves leánya máris kitűnő úszó és remek tornász, de öt éves fiát felesége csodálatára még nem „vetette” be. A kislíval olykor, ha szabadságon van övéi között, bukfenc-gyakorlatok helyett inkább beszélgetni és sétálni szokott, a gyereket fák, madarak és más állatok érdeklik, és Pali, a jó apa, nemrégiben természetrajz könyveket vásárolt, s gondosan megtanulta azokat.

Palit egy családi sétája alkalmából lestük meg. Az adatokat röviden és áttekinthetően tudomására hoztuk és megkértük, hogy nyilatkozzék.

Egy ideig gyanakodva hallgatott, a Szent László név meghökkentette. Szentekről ma semmiképpen sem tanácsos kedvezően nyilatkozni. Az ember klerikális hírbe keveredhetik. Utóvégre családja van. Úgy álcázuk tehát a kérdést, ahogy elgondolásunk szerint

gondolatvilágához legjobban illett: a középkor lovagi tornajátékaira kerítettük a szót, a párviadalokat emlegettük, s hogy bizalmát megnyerjük, elbeszéltük neki:

– László öt éves korától negyvenöt-ötvenéves korában bekövetkezett haláláig többet töltött lóháton, mint amennyit állt, járt, feküdt és aludt. Lengyelországból Dunántúltra öt éves korában, édesanyjának, Richiza királynénak és öt testvérének bőrkocsija mellett, lovagolva tette meg az utat. Igaz, hogy apjának, I. vagy Bajnok Béla királynak csatlósai fogták körül és vigyáztak rá. De már öt éves korában is olyan magas volt, mint egy tizenegy éves gyermek. Attól kezdve szinte összenőtt a lóval. 194 centiméter magasra nőtt, vállas volt, izmos, akármilyen paripa felnőtt korában nem is bírta volna el. Majdnem mindig lóháton harcolt, gyakran hadakozott két kézzel, lovát csak combizmaival kormányozva ugrásra, rohamra, hátrálásra, lapulásra, farolásra vagy vágásra. Szög nevű lováról legendák keletkeztek. Tudott lova nyakára borulva aludni, tudott kengyelben állva forgolódni, látták kengyel és nyereg nélkül lóra pattanni, s megállni szőrén a vágató lovon. Negyven év alatt benyargalásztta számtalanszor Lengyelországot Magyarországra. Vágatott Szolnokdobokából Oroszországba, onnan Vácra, onnan Morvaországba, onnan Belgrádba, s onnan ismét Magyarországra. A dalmát tengerpart mellől egy ízben királyi váltott lovakon megállás nélkül száguldott az erdélyi Meszeshegységig, onnan ki az etelközi Moldovába, vissza Aranyostorda mellé, s megint fel Szabolcsba, a Tiszaparra. Váradról a Vág mellé, s ki tudja még, hányszor, hová? A történet csak a hadjáratokat, vagy a törvénykezések színhelyeit említi.

Mikor idáig értünk, a labadarúgó lelkesülten kijelentette, hogy ha kapna hozzá adatokat, kiszámítaná (és ki is fogja!) kilométerekben László lóháton megtett útját életében, mert máris bizonyítottan véli, hogy egy 1951-es túraautó megtett kilométerei lemaradnak mögötte.

Mikor láttuk, hogy emberünket Szent László testi ügyessége kezdi érdekelni, felsoroltuk neki László további teljesítményeit:

– Századának nyilván-leghíresebb akadály- és árokugrója lehetett: a Tordai hasadékot lóval azóta sem ugratta át senki (ha szélesedett is az ugrás után a szakadék, mint a legenda állítja).

A félbe maradt öttusabajnok, most labdarúgó szeme csillogni kezdett, mikor elmeséltük: László vívott karddal párviadalban. Vívott csoportvívást várostrom alkalmával, a buzogánynál húszszor nehezebb szekercével, vagy csatabárdal harcolt fél kézzel. Egy-egy szekercesuhintás után bal kézzel gerelyt vetett, vagyis egyszerre harcolt közelre és távolra. Üldöző rohamkor nyújtott lándzsával rohant előre.

Elmondtuk azt is, hogy László nem szeretett vért ontani: a mogyoródi csata után könnyes szemmel járta végig, gyalog a csatateret, és a halottaktól mint bajtársaktól búcsúzott el. Ernye elesett ispánt megölelte és megcsókolta, hiszen az, mint igaz barát, mindig a békeszerzésen fáradozott, nem akarta, hogy Géza és László hercegek első unokatestvérük, Salamon ellen hadat viseljenek, hogy magyar ölje a magyart. De tisztességes temetést rendelt a cselszövő Vidnek, Salamon gonosz és hatalomra törő német tanácsadójának is, mert lovag a halottat többé ellenségnek nem tekinti. Nem tekintette annak a legyőzött kunokat, besenyőket sem: Belgrád bevételekor Nikétász császár nagy ámulatára, Gézával egyetértésben, a foglyokat szabadon bocsátotta. Később, az Aranyos mentén elfogott kunokat megkereszteltette, ami azt jelenti, hogy a hazátlan vándorokat befogadta országa népei közé.

Elárultuk még azt is a labdarúgónak, hogy a XI. századnak ez a legnagyobb államférfia nevetni is szokott. Sokat és bőségesen a kútfők szerint, ha harc előtt jókedvűen pezsgett a vére. Mosolygott szélesen és derűsen, mikor tolakodó, s néhányszor már megvert besenyők és kunok szemtelen hadüzenetét vette át. Szerettünk volna már kérdésünkhöz elérkezni, de a labdarúgó képzeletét elragadta László eleje vázolt alaja, s újabb és újabb részleteket kívánt róla inkább megtudni, mint azokat emlékezetében felfrissíteni, hiszen iskolás tudását régen elfeledte volna, – ha lett volna ilyen neki, de mint bevallotta, történelemből egyszer bukott. Így aztán elmondtuk neki még azt is, hogy a cserhalmi ütközetben László nehéz sebet kapott, miután négy kunt szekercéjével levágott, de a harcot sebesülten is tovább folytatta, mert megpillantotta egy vágató kun lován azt a bizonyos elrabolt leányt... „és hiában rohant a leányrabló nyomába, megerezett kantárszárral, Szög paripája hátán, a kunt nem érte be. Ekkor a leányra kiáltott:

»Szép hűgom, övénel fogva ragadd meg a kunt, s ugorj magad le a lóról!« Mikor a leugró leány magával rántotta a leányrablót a földre, László lándzsát ragadott. A megszábadított leány ekkor már rémülten könyörgött, hogy szöktetőjét ne ölje meg a szeme láttára...»

– De remélem, megölte! – kiáltott közbe a felizgatott labdarúgó, s aztán elpirulva kiigazította magát:

– Igen. Megölte. Erre emlékszem már. Ez ebben az esetben így volt sportszerű. Az irgalom itt teljesen sportszerűtlen lett volna. És ez a László valóban született sportférfiú volt. Annyira, hogy példáját látva, az ember elgondolkozik: különösen ma, mikor annyit beszélnek fejlődésről, haladásról, – van-e ma csakugyan kiváló, egyéni sportteljesítmény, már úgy értem, hogy haladt-e az ember az *egyéni* sportteljesítményekben? Foglalkozom egy kevésbé sporttörténettel. A spártaikat véve alapul, nem lehetünk túlságosan büszkék. Úgy vélem, a sportágak szaporodtak inkább és nem az egyéni teljesítmény sokszorozódott meg az újkorban és főként jelenkorunkban. Sielni ősidőktől fogva tudtak a hegylakók, újkeletű sportok azok, amelyeket az új technikai eszközöknek köszönhet az ember: például a sportrepülés, az autóversenyzés. Nem, ezek nem igazi sportok, ezek a technikai eszközökre támaszkodó sportok csak részben foglalkoztatják az embernek a testét és szellemét. (Szellemet mondott, betű szerint.) Igaz, a gerely és a lándzsa is eszköz és a ló is közlekedési eszköz, de mennyire másként egy azzal az, aki veti a gerelyt és megüli a lovat, mint az, aki kormánykereket forgat. Vagy hogy ez bennem reakciós felfogás volna? Nem tudom, de úgy érzem, hogy azok az eszközök, amiket jóformán még magunk állíthatunk elő és magunk gondozunk, javítunk, vagy neveljük, mint a lovat, közelebb kell, hogy álljanak hozzánk, mint a készen kapott, a gyártott sporttárgyak. Most olvastam egy cikket a sport fejlődéséről. (Nekem is kellene írnom a labdarúgásról, – pártszempontból, de nem szeretek fogalmazni és nagyon félek is, hogy a sportnak és a politikának az összeegyeztetését elvéteném, s valami egyénit írnek bele – egyéni az annyi, mint reakciós. Ha tudnék is valamit mondani erről a kérdésről, félek, újnak vagy másnak hangzana, mint amilyen cikket elvárnak, tulajdonképpen csak minta után kell ma cikket írni, de minek másoljak, még azt is elvéteném, sohasem volt jó jegyem fogalmazásból.) Hát igen, ez az igazi, ha semmi eszköz sem kell a sporthoz. A labdarúgás is másodrendű dolog, de ezt csak egészen bizalmasan mondom, utóvégre ez a kenyerem. A torna, az az igazi. Számomra az lett volna boldogság, ha sporttornász lehetek. Igen – ismételte magát Palink, mint a nehezen gondolkodó emberek szokták –, az a gyanúm, hogy a sport terjed, de nem fejlődik. Egyre többen üzik és egyre kevesebb a kimagasló egyéni teljesítmény, már legalább nálunk így van. A futballban is, de nem akarok hazabeszélni, és különben is ez már politika volna. Sportpolitika. Kár, hogy erről sem lehet őszintén beszélni, de hát miről lehet egyáltalán? Én öttusabajnok szerettem volna lenni...

Életrajza figyelmes meghallgatása után feltettük a kérdést: mint sportember hogyan képzeled el a mogyoródi csata előkészületeit, és pontosan és röviden azt a néhány pillanatot, mikor a harcra kész sereg előtt László végiglovagol és...

Belevágott. Mint aki már az egészet magáénak érzi:

– Szép kép lehetett. A sereg hátában a befagyott Duna. Nehéz feltétel, mert hátrálás esetén a víz beállása ellenére is szinte lehetetlen a gyors átkelés. Egy ilyen hendikep sportembernél igazi elszántságot és lendületet ad. Hogyan is mondta: egy nap és egy éjjel álltak ködben, nem lehetett a csatát elkezdni. Persze, akkor még álcázásnak híre-hamva sem volt. Nyíltan küzdöttek, szemtől szembe, mikor végre fölszállt a köd és szikrázóan megcsillant a téli nap a zúzmarás bokrokban. Február 26-án már eléggé erősen tud tűzni a nap, de azért még lehet kegyetlen hideg. A zúzmara arra vall. Egy sportszerű, azaz nyíltan hadakozó, erős, edzett férfiakból álló sereg remeghetett már a türelmetlen izgalomtól, a harcokésztségtől huszonnégy órai kényszerű pihenés után. És a köd el is ernyesztette kissé az izmokat. Didereghettek az átélt ködös órák miatt, és szinte szárítkoztak a tűző napon. De így, egy napi álldogálás után meg be is kellett magukat melegíteniök, hogy szakszerűen szóljak. Ugyebár hallott már az izmok bedolgozásáról? Az ember meccs előtt kis tornagyakorlatokat végez: helyben futást, topogást, karlendítést. Két okból: először azért, hogy az izmok bemelegedjenek és valóban működjenek. Aztán azért, mert ilyenkor már nem lehet tétlenül állni, ülni vagy heverni, már mozogni kell.

Látott már lóra szálló embert lent a földön, amint csizmája szárát korbácsával ütögeti? Még lent van a földön, de a lovát buzdító mozdulat már kikíváncozik, szinte kiugrik belőle! A lovagolni akaró lovaglás előtt saját csizmáját csapkodja, a futásra startoló helyben topog: készül is, edzi is, melegíti is magát – és már éli is azt, amit pillanatok múlva tenni fog. A készülődésben a bekövetkezendő tett izgalma és öröme már benne remeg.

Így lehetett Szent László serege is, és különösképpen maga Szent László. Le és föl nyargalva a sereg előtt, nem szöveggel lelkesítette a vitézeket, ha mondott is valamit, ilyenkor a szöveg nem fontos és nem is hat senkire. Az a fontos, hogy ő maga máris lovon volt, futtatott, edzett, gyakorolt. Ne úgy gondolja el, hogy mutogatta a vitézeknek: idesüss fiam, így kell a lándzsával célozni, – ilyenkor már késő az oktatás! Nem, meggyőződése szerint ő nem oktatott, hanem lendített, mert még nem volt harc az ellenség és az ő serege között, de benne már jelen volt a harc. Érti, ugyebár? Sajnos, nem vagyok a szavak embere. Benne volt a mozdulat. Egy ilyen mozdulatra az egész seregnek bizseregni kezdhettek a vére, ők is kaptak már László példájára a lándzsájuk után, ficáncoltatták maguk alatt a lovaikat, de közben Lászlót nézték. Mert az is sportszerű, sőt az a sportszerű, hogy az ember a kezdeményezőt nézze. Gondoljon a csapatvívókra, ha látott már ilyen mérközést. Lesni kell az elsőt, a kezdeményezőt, a vezetőt, ez belső törvénye a sportnak. Úgy képzelem, félkörben állhattak a csipkebokor körül.

Gyönyörű kép lehetett. Nem festette meg senki? A vadrózsabokron a dércsipett, piros csipkebogyó gyakran rajta marad az új rügyezésig. Sokat sétálok, ha tehetem, nagyon szeretem és kissé ismerem is a természetet. Különösen a fák és bokrok életét, mert a kisfiam is azok után érdeklődik folytonosan. A zúzvara ujynyi vastagon ül a karcsú vadrózsa ágakon és a bokor hegyein, s az ágak hajlatában, vörösen, mint egy-egy csöpp vére az ellenfélnek, ott virít a dércsipett csipkebogyó. A menyét bizonyára még akkor szorult a bokor alá, mikor a sereg odébb húzódva táborozott a ködben, lova nyakára borulva, szekér oldalához dölve, egymást melegítve. De most, hogy szikrázva fölkelt a nap, hogy a talpra szökent sereg széles félkarajban szétterjedett a mezőn: szegény kis menyét rettenve ébredt arra, hogy idegen élőlényekből álló szag-gyűrű öleli át. De nem mozdult azért. Fehér volt a zúzvara, fehér az ő bundája is. Ebben az álcázatlan hadseregben egyedül a menyét volt modern a szónak mai értelmében, mert csak ő álcázta magát. Úgy tudom, sokkal későbbben szokott vedleni és bundát cserélni, ilyenkor februárban még nem. Ébren volt már, de meg sem mozdult, legszívesebben holtan tetette magát, de azért figyelt. László nem nézte gyakorlati célpontnak a csipkebokrot, nem azért dőfött feléje. Egyszerűen: benne remegett a mozdulat, előtte állt a bokor, körbevették a vitézek, nemcsak harcvágyó izgalommal, hanem azzal is, mellyel bizonyára máskor is megmelegbámulták ezt a kiváló bajnokot; az ilyen bámulat szinte kényszeríti az embert arra, hogy produkálja magát. Említette, hogy Szent László a kútfők szerint sokszor nevetett. Nos, ebben a pillanatban egészen biztosan nevetett, nem harsányan, nem hahotázva, csak úgy életörömből, sportizgalomból, – játékból, mert mikor úgy tesz az ember, ahogyan tennie, ha komolyan tennie, akkor játszik, ugyebár? Nevetett, s dőfött egyet a csipkebokorba. A kis menyét megrezzent. A bokorról egyszerre hullani kezdett, sőt rázuhant a porzó zúzvara ezer kis jégkristálya, bizonyára meg is rázkódott. Az ijesztő szag ott volt közvetlen előtte. A rebbenésre megzörrent a bokor. László odanézett, de odanézték a vitézek is, sőt egy pillanat alatt körülvették gyerekes izgalommal, vagy talán még inkább vadászizgalommal a bokrot: mi zöröghet benne? Hiszen vadász volt az mindahány, éles fülű a vadverte zajra. Lehetett volna róka is a bokorban, vagy éppen pecsenyének való fácán. De egy menyét volt, sőt karcsú, fehér hermelin, nyilván Magyarországon bőven élt még vad abban az időben.

Hová menekülhetett volna szegény kis vadállat? Ösztönszerűen hátrálnia kellett volna a szag elől? De hiszen már körbevették. A lándzsának ugrott? Nos, ha félnék is, azért agresszív is a menyét, hiszen ragadozó. Elszántan szembevetette magát azzal, ami érzése szerint megtámadta, nekikapott a lándzsának. László bizonyára abban a pillanatban megemelte a lándzsát. A kis állat mintegy ráragadt. De hosszú egy ilyen lándzsa! A természetes az lett volna, hogy levesse magát róla és a vitézek lába között próbáljon elmenekülni. Nagyon gyorsan kaphatta föl a lándzsát László. Mondjuk azt, hogy végigcsúszott azon a menyét és László ölébe pottyant? László közvetlen közeléből feltétlenül

a földre kellett volna vetnie magát. Nincsen arról szó a kútfülkében, hogy László megragadta volna és a keblére vonta? Kár. Ez ismét László hihetetlen ügyességét jelentette volna: lándzsalapon végigcsúsztatott menyétet fogni elevenen! Nem, ez túlságosan is nagy produkció lett volna, ez már zsonglőrség, ugyebár? Sehogy sem tudom kérem elképzelni, hogy a menyét vagy hermelin, végeredményében mindegy, egy család, végigsétált az éles lándzsán és bizalommal megtámadója keblére simult. Bizonyára reszketett, kapart és harapott. Nem? Nem értem, sehogy sem értem. Nagy keze volt Szent Lászlónak, tessék már mondani? Bizonyára. Kitért araszra egy 194 centiméteres daliának lehetett akkora, mint az egész menyét a farkával együtt. Milyen gyöngéden foghatta meg. Szinte látom. Igazán gyöngédek csak nagyon nagy erejű emberek tudnak lenni. S hogy nevetgetett az egész dolgon! És ezt csodás jelnek vették a vitézek? Tetszik tudni, minden sportoló babonás. És én egy ilyen középkori háborút csakis úgy tudok elképzelni, mint egy sportmérkőzést. Nem akarok magamról beszélni, de nekem is van egy gyermekkori radírgumim. Már olyan piszkos és kopott, hogy kétségbeejtő... De azért ugyanezt a radírgumit titokban az öltözőben, meccs előtt, mint hajdan a suliban felelet előtt, mindig előveszem. Nagyon féltém, hogy egyszer egészen elkopik, ezért papírban és dobozában tartom és nem harapok bele, isten őrizz, hogy el ne morzszálódjék még jobban, hiszen már nagyon öreg holmi, csak úgy gyengéden kettőt harapdállok rajta. A sportember babonás, mert érheti véletlen szerencse, vagy véletlen baleset. Azt tetszik mondani, hogy nincsenek véletlenek?

Nincsen, nincsen. És mégis. Isten tudja. Isten ugyanis feltétlenül van. És az is van, hogy valakinek természetfölötti ereje van. Parasztszármazású vagyok. Falusi asszony a nagyanyám. Engem soha úgy edző, masszőr meg nem kenetetett mérkőzés előtt, mint ő. (Sajnos, nem él velünk.) Pedig még megvan a drága, nyolcvanhárom éves. Valami különös erő van a kezében, pedig már csupa remegés ez az agyondolgozott, ráncos, öreg asszonykéz. És a szemében is van valami, amit más öreg, de fiatal embernél sem láttam soha, tessék elhinni. A berlini olimpiász előtt ideggyulladásfélélt kaptam a bal térdemben. Nem segített rajtam sem rövidhullám, sem hisztamin, sem fürdő, sem injekciók. Csak a nagymama. Elhozattuk akkor. Nem is tette rám még a kezét, csak az ölébe vette a lábam, kezét fölébe emelte és abból egyszerre valóságos fizikai meleg áradt, de milyen más meleg, mint egy melegítő termoforé! Vagy nem is meleg? Csak valami titokzatos, gyógyító áram. Becsületszavamra, ép eszemnél voltam, és a szó fizikai értelmében éreztem, hogy árad valami sugár belőle. Különös öregasszony egyébként is. Soha kislánykoromban, pedig minden vakációt nála töltöttem, nem tudtam neki fülleneni. Csak rámnézett azzal a két meleg, furcsa szemével, s máris sírva vetettem a karjába magamat, mert tudtam, hogy ő úgyis mindent tud. Pedig tanulatlan öreg paraszttasszony, írni sem nagyon tud, csak a nevét. Talán a szeme Lászlónak. Abban lehetett valami... Mert nézte, ez bizonyos, hogy nézte a kis menyétet és magához vonzotta. De mégis különösnek találom, hogy egy viharedzett, de még egészen fiatal daliának magnetizáló szeme, delejes keze legyen. Roppant különös. Ugye, szürke szeme volt? Kékesszürkének gondolom, mint az acélt. Meg valami ezüstös is lehetett a tekintetében. Jó volt! – kiáltott fel váratlanul. – Egészen biztosan jó volt ez a László. Az állat megérzi, hogy jó-e valaki. De ez már nagyon sportszerűtlen magyarázat. Tessék is érte megbocsátani. Azt tetszett mondani, hogy sokan ezt az esetet a szentség egyik jelének vélték. Nincsen érzékem a szentek iránt; evangélikus vagyok. De az önmegtartóztatáson sokat gondolkoztam, mint sportember is. Há az ember nem éli fel az energiáit, akkor azokat akkumulálódznak. Talán a szentek olyan lelki sportemberek, akik a lelki energiákat nem használják el a maguk javára, s az bennük meggyűl és tartalékolódik? A feleségem nagyon vallásos. Erről persze csak a legnagyobb titoktartást kérve szólok. Lisieux-i Teréz a kedvence, néha mesél róla. Tőle hallottam, hogy kis Teréz nagyon fázékony volt, de vértelen kezét mégsem dörzsölte össze, hogy megmelegedjék. Ahányszor dideregve megrebent erre a keze, mindig abba hagyta, mert azokra gondolt, akik fáznak és kérte Istent, hogy azt a meleget, amit ő megtagadott magától azzal, hogy még a kézdörzsölgetésről is lemondott, adja megsokszorozva azoknak, akik hajléktalanul dideregnek. Néha éppen azt kérte, hogy egy északi vidéken didergő hittérítő melegedjék ilyen módon, és megtörtént, hogy levél érkezett a messzi, hideg vidékről egy hittérítőtől, aki imádkozás közben a fűtetlen szobában hirte-

len fölmelegedett. Furcsa ez nekem nagyon. Tessék mondani: Szent László is önmegtartóztató volt?

– Igen. A királyi hatalom negatív erőivel nem élt: nem állt bosszút, megbocsátott, ellenségeiért imádkozott, utolsóinak ivott a maga fakasztotta forrásból két napi szomjazás után, utolsóinak evett, mikor az éhező sereg – imádkozása, töprengése, elmélyülése, Istennel való beszélgetése nyomán – szarvas- és bivalycsordára bukkant. Indulatát sokszor megfékezte, belátta, hogy tévedett Álmos és Kálmán dolgában. Egy szenttől talán kevés önmegtartóztatás, – egy királytól, Árpádfítól, a XI. században: sok.

– De aszkézist a szónak vallási értelmében nem gyakorolt?

– A kútfők nem szólnak róla.

– Nagy vadász volt?

– Igen.

– Akkor azért futott mellére a hermelin. Nem tetszik érteni? Sajnos, nem tudom megmagyarázni kellően, ilyen dolgokban szegényes a szókincsem. De valahogy úgy van: az áldozat megérzi, hogy itt nincsen menekvés, hiábavaló a küzdelem, nemcsak megadja tehát magát, hanem a hódítónak, a győztesnek odaadja magát. Mintegy elismeri annak jogát önmaga fölött. Hogyan magyarázzam meg? Ez természetes, csak azért látszik csodának, mert az ember nem szokott ezen gondolkozni és nem is tudja ezért jól kifejezni. Én nem szoktam ilyesmiről beszélgetni, és most ez az egész beszélgetés olyan nekem, mintha valamiről szó volna kettőnk között, amit biztosan tudok, de *elfelejtettem*. Nem, nem az adatokra gondolok, s nem arra, hogy nagyon járatlan vagyok a történelemben. A lényegről van szó. Illetve szólni nehezen tudok róla, de azt érzem most. Emlékszem, hogy tudtam ezt, ezt az áldozatról, – hogy mikor tudtam, azt sem tudom. És elfeledtem valamikor.

– Az ment meg, aki feláldoz! – mondtam vakmerően, s a neandervölgyi nyakember tisztja, gyerekes mosollyal rámnevetett. Oly természetesen felelt, mintha a misztikában a legjáratasabb volna:

– Igen. S miért ne ismerhetné ezt fel Szent Lászlóban egy fehér menyét?

Gergely Ágnes: KÉPTELEN VILÁG: Száz versfordítást tartalmaz ez a könyv; harminc költő száz versét az angol nyelvű irodalomnak abból a műfajából, amit gyűjtőnévvel *nonszensz-költészetnek* szoktak nevezni. Gyűjtőnévvel, mert a nonszensznek mint irodalmi jelenségnek igen nehezen lehet a határait kijelölni. Hiszen az abszurd, a groteszk, a vizuális- és hangzásbeli kísérlet olykor éppúgy ebbe a kategóriába sorolható, mint a nonszensz név alatt valóban klaszszikusá vált verstípusok közül a *limerick* és a *clerihew*. A *képtelenség* azonban nem angol találmány; legfeljebb az angolok veszik ezt a „legkomolyabban”. Gyökere máshol keresendő. Nemzettől, kortól, sőt irodalomtól függetlenül, „mint minden jó dolog a nonszensz is a gyerekektől indult” – mondja a bevezetőben *Gergely Ágnes*. A gyerekek elemi erejű ösztönlírájában találjuk meg ennek a sajátos és mulhatatlan életű műfajnak a származási helyét; az ő halandzság kiszámolóik, jól megkomponált világos kérdéseik mutatnak rá igazi eredetére. Így hát, ha a műköltészet jól akarja végezni a dolgát, a nonszensz-versben a gyermeki fantáziát kell felemelnie az őt megillető művészi rangra. A költőnek úgy kell játszania a versben, mint a gyerekeknek – például – a játszótéren. Mert csak a

játék mentheti meg a lírát – és a mindenkori költőt – az egyre szaporodó közhelyektől, és legfőképpen attól, hogy az ember egyszerre csak az élet vaskalaposai közé tartozzon.

A bevezető esszé választ keres a nonszensz társadalompszichológiai és alkotáslélektani forrásaira is, s ezeket részint az állandó szorongatottság-érzésben, veszélytudat-fokozódásban, részint a „korlátok közé szorított személyiségnek” abban a szabadságtörekvésében látja, amit a költő – a vers természeténél fogva – csak maszkok mögött és a hétköznapi logika fejtőre állításával valósíthat meg.

A kötetben szereplő versválogatás mégsem csak a fentiek illusztrációja. Bár az sem mondható, hogy reprezentatív összeállítás. Ahhoz *Gergely Ágnes* könyve túlságosan nagy intervallumot – mintegy háromszáz évet – és túl kevés költőt szerepeltet. Ezért inkább annak a személyes vonzalomnak a kifejeződése, amit a kiváló költőnő több mint két évtizede táplál a képtelenségek angol változata iránt, és amely meghatározóan befolyásolta a saját költői magatartását is. Gondoljunk csak a Tizenhetedik Enceládó Szulfátóra, a kobaltok királyára. . . (*Közművek Könyvek*, 1983).

DE COLL LAJOS